

บทที่ 4 ผลการศึกษภาคสนาม

สำหรับในการศึกษครั้งนี้ ทางผู้ศึกษาได้มีการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field survey) ใน 7 บริษัท จากจำนวนโรงงานที่ทำการศึกษจำนวนทั้งสิ้น 18 บริษัท โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ถึงวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ใน 4 จังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี กระบี่ และตรัง โดยมีรายละเอียดของบริษัท ดังนี้

ตารางที่ 4.1 : รายละเอียดของโรงงานที่ออกสำรวจภาคสนาม

ชื่อบริษัท/โรงงาน	สถานที่ตั้ง	เปิดดำเนินการ ในปี (พ.ศ.)	กำลังการผลิต (ตันปาล์ม ทะลาย/ปี)	มูลค่า การลงทุน (ล้านบาท)	จำนวน คนงาน (คน)
1.บริษัท พุ่งทองเกษตรกรรม น้ำมันปาล์ม จำกัด	ชุมพร	2539	85,000	120	38
2.บริษัท หนองโพธิ์ปาล์ม จำกัด	ชุมพร	2539	30,000	30	70
3.บริษัท ไทยทาโลว์ แอน ออยล์ จำกัด	สุราษฎร์ฯ	2536	180,000	150	80
4.บริษัท เอสพีไอ อะโกร อินดัสทรี จำกัด	สุราษฎร์ฯ	2539	250,000	60	60
5.บริษัท สหอุตสาหกรรมน้ำมัน ปาล์ม จำกัด	กระบี่	2526	238,000	210	63
6.บริษัท ศรีเจริญปาล์มออยล์ จำกัด	กระบี่	2539	72,000	50	60
7.บริษัท ตรังน้ำมันปาล์ม จำกัด	ตรัง	2530	144,000	45	62

ที่มา : จากการสำรวจ

ในส่วนของโรงงานที่ทำการสำรวจในครั้งนี้ พบว่าส่วนใหญ่พบว่าได้เปิดดำเนินการในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา โดยมีทั้งโรงงานขนาดเล็ก (กำลังการผลิตต่ำกว่า 150,000 ตันผลปาล์มทะลายต่อปีลงมา) และโรงงานขนาดใหญ่ (กำลังการผลิตมากกว่า 150,000 ตันผลปาล์มทะลายต่อปีขึ้นไป) โดยทางด้านของการลงทุน พบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการลงทุนเองทั้งหมด (ยกเว้นกรณีของบริษัท สหอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม จำกัด ซึ่งมีการร่วมทุนกับต่างชาติในอัตรา 59 : 41) โดยได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากหน่วยงานของภาครัฐผ่านคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ได้แก่ การได้

รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิเป็นระยะเวลา 8 ปีนับตั้งแต่วันเริ่มมีรายได้จากการประกอบกิจการ เป็นต้น

4.1 พฤติกรรมตลาดของผู้ประกอบการในตลาด

พฤติกรรมตลาดหรือแบบแผนอันแสดงถึงการวางนโยบายของหน่วยธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะตลาดนี้ ในที่นี้จะนำมาพิจารณา 2 ด้านด้วยกัน คือ พฤติกรรมการแข่งขันทางด้านราคาและพฤติกรรมด้านการแข่งขันที่มีไซราคา โดยผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้ คือ

4.1.1 พฤติกรรมการแข่งขันทางด้านราคา (Price Competition)

จากด้วยหลายสาเหตุที่ทำให้ความต้องการน้ำมันปาล์มในช่วงที่ผ่านมามีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นของพื้นที่การเพาะปลูกจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของเกษตรกรภาคใต้ควบคู่ไปกับการปลูกยาง การมีลักษณะเด่นจากการที่เป็นพืชยืนต้นที่ให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี (ต่างจากพืชน้ำมันชนิดอื่นที่ลี้วนแล้วแต่เป็นพืชล้มลุกทำให้การผลิตและผลผลิตไม่แน่นอนเท่ากับปาล์มน้ำมัน) รวมไปถึงปัจจัยที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นตัวกำหนดความต้องการบริโภคน้ำมันปาล์ม คือระดับราคาขายของน้ำมันปาล์มที่ต่ำกว่าราคาของน้ำมันทดแทนชนิดอื่นๆ อันทำให้ น้ำมันปาล์มมีปริมาณการบริโภครวมสูงที่สุดในบรรดาน้ำมันพืชด้วยกันโดยเฉพาะในกลุ่มปรุงอาหาร กลุ่มอาหารสำเร็จรูปและของขบเคี้ยว เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เราจึงพบว่าจากในช่วงที่ผ่านมา มักมีการแทรกแซงของภาครัฐผ่านการออกมาตรการต่างๆ อยู่เสมอเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้บริโภคได้รับความเดือดร้อน โดยมาตรการหนึ่งที่สำคัญที่ภาครัฐมักออกมาอยู่เสมอในช่วงที่ปริมาณผลปาล์มสดมีการขาดแคลนเพื่อป้องกันไม่ให้อาชีพของน้ำมันปาล์มเพิ่มสูงจนเกินไปได้แก่ การควบคุมระดับราคาน้ำมันปาล์มโดยการออกมาตรการการกำหนดราคาทั้ง 3 ฝ่าย อันได้แก่ ด้านของชาวสวนผู้ปลูกปาล์มสด ด้านของโรงงานสกัดและด้านของโรงกลั่นบริสุทธิ์ อย่างไรก็ตาม มาตรการเหล่านี้เป็นเพียงมาตรการชั่วคราวที่รัฐจะเข้ามาทำการแทรกแซงในช่วงที่ปริมาณผลผลิตมีความผันผวนผิดปกติเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและจะผ่อนคลายการใช้มาตรการเมื่อระดับผลผลิตกลับเข้าสู่ภาวะปกติไปในแต่ละช่วง ดังนั้นในการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงของระดับราคาในที่นี้จึงเป็นการวิเคราะห์ในกรณีทั่วไปซึ่งระดับราคาของน้ำมันปาล์มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไปตามกลไกตลาดเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงงาน¹ ได้ให้ภาพเกี่ยวกับการจัดหาวัตถุดิบของทางบริษัท พบว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะการจัดหาวัตถุดิบของบริษัทอื่น ๆ ที่อยู่ในการสำรวจ กล่าวคือ บริษัทที่อยู่ในอุตสาหกรรมสกัดน้ำมันปาล์มขนาดใหญ่หรือแบบมาตรฐานในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วจะมีการจัดหาวัตถุดิบเพื่อป้อนโรงงานจากการรับซื้อภายนอกมากกว่าที่จะมีส่วนของทางโรงงานเอง โดยพบว่าในการรับซื้อวัตถุดิบจะมีทั้งการรับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยโดยตรง กลุ่มนิคมสหกรณ์หรือนิคมสร้างตนเอง กลุ่มบริษัทปลูกปาล์มหรือแม้แต่การรับซื้อจากพ่อค้าคนกลางซึ่งรับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยอีกทีหนึ่งซึ่งมักทำในรูปของการจัดตั้งลานเทขึ้นมาแข่งขันกับการรับซื้อของทางโรงสกัด โดยอาศัยเงื่อนไขการชำระเงินเข้ามาเป็นสิ่งจูงใจ กล่าวคือ การซื้อขายผ่านลานเท เกษตรกรจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินสดในทันที ในขณะที่หากขายตรงให้กับทางโรงงาน เกษตรกรจะได้รับเงินหลังจากที่โรงงานสกัดน้ำมันตรวจสอบคุณภาพของผลปาล์มสดที่รับซื้อ

สำหรับราคาของผลปาล์มสดซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มนั้นจะถูกกำหนดโดยความต้องการใช้ผลปาล์มสด (อุปสงค์) ซึ่งจะขึ้นอยู่กับราคาของน้ำมันปาล์มดิบในขณะนั้นเป็นสำคัญ และปริมาณผลผลิตผลปาล์มสด (อุปทาน) ในช่วงนั้น กล่าวคือ ระดับราคาจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากตัวใดตัวหนึ่งขึ้นหรือแม้แต่มีการเปลี่ยนแปลงในทั้งสองตัวพร้อมๆกันในเวลานั้นๆ โดยจากการสำรวจพบว่า ราคาผลปาล์มสดในแต่ละพื้นที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่อาทิตย์ต่ออาทิตย์จนไปถึงวันต่อวัน ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลสำคัญที่ผลปาล์มสดเป็นผลผลิตทางเกษตรกรรมซึ่งยากต่อการควบคุมระดับของปริมาณวัตถุดิบให้คงที่หรือสมดุลต่อความต้องการผลปาล์มสดในแต่ละเวลา (อุปสงค์ในผลปาล์มสดจะเป็นอุปสงค์ต่อเนื่องมาจากอุปสงค์ในน้ำมันปาล์มเป็นสำคัญ) อย่างไรก็ตาม พบว่าระดับราคาของผลปาล์มสดในขณะใดขณะหนึ่งมักมีแนวโน้มที่จะใกล้เคียงกันหรือเท่ากันอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากในการติดต่อเพื่อนำผลปาล์มสดเข้าไปยังโรงงาน ทางเกษตรกรจะมีการสืบราคาโดยการเช็คข้อมูลและต่อรองราคาไปยังโรงงานสกัดต่างๆเพื่อให้ได้ราคาที่ดีที่สุด ในขณะเดียวกัน ทางด้านของโรงสกัดเองก็จะมีการติดต่อพูดคุยกันอยู่อย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันการเอาเปรียบของนายหน้าผู้ค้าปาล์มหรือกลุ่มเกษตรกรรายใหญ่ ส่งผลให้ระดับราคาของผลปาล์มสดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งจะเป็นราคาที่สมเหตุสมผลหรือดีที่สุดของทั้งสองฝ่ายซึ่งต่างรอบรู้ข้อมูลระดับราคาซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม เราพบว่าราคาของผลปาล์มสดจะมีผลกระทบอย่างมากต่อราคาของน้ำมันปาล์มดิบที่สกัดได้ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างต้นทุนในการสกัดน้ำมันปาล์ม พบว่าต้นทุนในส่วน of วัตถุดิบจะสูงถึงกว่าร้อยละ 70 ของต้นทุนการสกัดทั้งหมด (ตารางที่ 4.2) ใน

¹ จากการสัมภาษณ์คุณจกมลและคุณชัชวาลย์ ผู้ประกอบการโรงงานของบริษัท หุ่นทองเกษตรกรรมน้ำมันปาล์ม จำกัด เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2541

ขณะที่ต้นทุนส่วนอื่นๆไม่ว่าจะเป็นส่วนของค่าแรงงาน ค่าไฟฟ้า หรือค่าใช้จ่ายในส่วนของการจำหน่ายจะเป็นสัดส่วนที่น้อยและไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นจึงพบว่า ราคาของน้ำมันปาล์มสกัดในแต่ละช่วงจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันกับระดับราคาของผลปาล์มสดเป็นสำคัญซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโรงกลั่นต่อไปในแง่ที่ต้องรับซื้อน้ำมันปาล์มดิบในราคาที่สูงขึ้นซึ่งจะกระทบต่อต้นทุนวัตถุดิบในการกลั่นต่อไป และส่งผลต่อราคาน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ในที่สุด

ตารางที่ 4.2 : โครงสร้างต้นทุนการผลิตทั่วไปในการสกัดน้ำมันปาล์มดิบของโรงงานขนาดใหญ่

รายการ	ร้อยละ
ต้นทุนแปรผัน	
1.ค่าวัตถุดิบ	77.4
2.ค่าแรงงาน	1.0
3.ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง-ไฟฟ้า	0.7
ต้นทุนคงที่	
1.ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักร เครื่องมือและโรงเรือน	2.4
2.ค่าซ่อมแซม	1.3
3.ค่าดอกเบี้ย	5.7
4.ค่าใช้จ่ายสำนักงาน	4.7
5.ค่าใช้จ่ายในการจำหน่าย	5.3
6.ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	0.5
คิดเป็นสัดส่วนรวม	100.0

หมายเหตุ : เป็นต้นทุนที่ไม่ได้หักส่วนของทะเลายปาล์มที่สามารถนำไปเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตน้ำมันปาล์มดิบ

ที่มา : กองเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

โดยทั่วไปแล้ว ราคาของผลปาล์มสดจะขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยสำคัญได้แก่ เพอร์เซ็นต์ของน้ำมันในทะเลายและขนาดคบน้ำหนักของปาล์มทะเลายสด เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อปริมาณของน้ำมันที่ได้ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาขยับลงไปในแต่ละโรงงานในแง่ของการรับซื้อวัตถุดิบ เราพบว่า การบริหารจัดการจัดซื้อของทางโรงงานเองก็จะมีผลต่อต้นทุนในส่วนของวัตถุดิบนี้เช่นกัน โดยจากการสัมภาษณ์พบว่าบรรดาของกลุ่มของผู้ขายวัตถุดิบที่เข้ามาติดต่อโรงงานอันได้แก่ กลุ่มของ

สหกรณ์ กลุ่มของเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรายใหญ่รวมไปถึงการติดต่อผ่านทางนายหน้าที่มีการรับซื้อผ่านลานเทจะมีอำนาจการต่อรองราคาที่แตกต่างกันไป จึงส่งผลให้ระดับราคาที่ทำการซื้อขายกันของแต่ละกลุ่มจึงแตกต่างกันไปด้วย ยกตัวอย่างเช่นในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ณ โรงงานแห่งหนึ่งมีการตั้งราคาหน้าปายอยู่ที่ 3.30 บาทต่อกิโลกรัมผลปาล์มสด (สำหรับระดับราคาหน้าปายนี้อาจจะเป็นราคาที่บรรดาโรงงานสกัดด้วยกันมีการตกลงกันหลวมๆเพื่อกำหนดทิศทางของราคาผลปาล์มสด โดยจะมีการสืบเช็คสถานการณ์ของปริมาณวัตถุดิบก่อนที่จะมีการนำมากำหนดเป็นระดับราคาหน้าปาย) แต่มีการรับซื้อจริงจากกลุ่มสหกรณ์อยู่ที่ 3.54 บาท กลุ่มเกษตรกรรายย่อยอยู่ที่ 3.35 - 3.4 บาท กลุ่มของลานเท (บรรดานายหน้าที่จัดลานเทเพื่อรับซื้อจากรายย่อยอีกที) ที่ราคา 3.54 - 3.5 บาทและจากสวนใหญ่อยู่ที่ราว 3.5 บาท โดยโรงงานให้เหตุผลถึงความแตกต่างของราคาซื้อว่าจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่างด้วยกัน เช่น ปริมาณของวัตถุดิบที่ได้ทำการตกลงซื้อขาย คุณภาพของวัตถุดิบ กลุ่มที่ทางโรงงานรับซื้อในลักษณะของนายหน้า (broker) รวมไปถึงข้อตกลงหรือเงื่อนไขอื่นๆ

สำหรับสถานการณ์การแข่งขันในตลาดผลปาล์มสด พบว่านับจากในอดีต จำนวนของผู้ผลิตหรือโรงงานสกัดยังมีจำนวนไม่มากนักรวมไปถึงความต้องการของผู้บริโภคน้ำมันปาล์มยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมาก ส่งผลให้การแข่งขันในตลาดวัตถุดิบอยู่ในระดับที่ต่ำ อย่างไรก็ตามด้วยผลจากการส่งเสริมจากภาครัฐผ่านคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) อย่างต่อเนื่องด้วยการให้สิทธิพิเศษการลงทุนต่างๆต่อการจัดตั้งโรงงานใหม่โดยเฉพาะแก่โรงงานที่มีการผลิตเป็นแบบมาตรฐาน จึงส่งผลให้ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาโรงงานประเภทนี้เกิดขึ้นใหม่เกิดขึ้นถึงกว่า 9 โรงงาน ในขณะที่เมื่อมองทางด้านของปริมาณผลปาล์มสดในช่วงที่ผ่านมา พบว่าแม้ผลจากการมีนโยบายส่งเสริมการปลูกปาล์มทดแทนการปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชเกษตรกรรมหลักของทางภาคใต้ อันก่อให้เกิดการขยายตัวในผลผลิตปาล์มเป็นจำนวนมากก็ตาม อย่างไรก็ตาม ผลจากความต้องการบริโภคน้ำมันปาล์มในช่วงที่ผ่านมาเพิ่มสูงขึ้น นโยบายการจำกัดการนำเข้ารวมไปถึงผลจากการเกิดภัยธรรมชาติครั้งร้ายแรงในประเทศไทยอันได้แก่ เอลนินโญและลานีนา จึงส่งผลให้เกิดการขาดแคลนของผลปาล์มสดในตลาดปาล์มอันเนื่องมาจากบรรดาโรงงานสกัดด้วยกันต่างพยายามแย่งชิงวัตถุดิบเพื่อนำไปป้อนโรงงานของตนโดยเฉพาะกับกลุ่มของโรงงานขนาดใหญ่ที่ไม่มีสวนปาล์มของตัวเอง ผลจากการขาดแคลนของผลปาล์มสดที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อระดับราคาเฉลี่ยของผลปาล์มสดให้มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วโดยตลอดในช่วงที่ผ่านมา โดยนับจากปี พ.ศ. 2532 และปี พ.ศ. 2534 ระดับราคาเฉลี่ยของผลปาล์มสดอยู่ที่เพียง 1.85 และ 1.92 บาทต่อกิโลกรัมผลปาล์มสด ตามลำดับ ในขณะที่ระดับราคาเฉลี่ยของผลปาล์มสดในปี พ.ศ. 2540 และ 2541 กลับเพิ่มสูงขึ้นไปถึง 2.17 และ 3.37 บาทต่อกิโลกรัมผลปาล์มสด ด้วยเหตุนี้ ในแต่ละช่วงซึ่งอาจจะเป็นช่วงที่ไม่แน่นอน บรรดาโรงงานสกัดจะมีการนัดพบปะกันในรูปแบบของชมรมที่ไม่เป็นทางการนอก

เนื่องจากการพูดคุยสอบถามการเคลื่อนไหวของราคาผลปาล์มสดตามปกติ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการแลกเปลี่ยนความเห็นและเสนอนโยบายราคาวัตถุดิบผลปาล์มสดที่เหมาะสมหรือสมเหตุสมผลเพื่อนำมากำหนดเป็นราคาหน้าป้ายเพื่อใช้เป็นทิศทางในการตั้งราคา (อันที่จริงแล้ว หน่วยผลิตแต่ละรายจะสามารถตั้งราคารับซื้อได้โดยอิสระจากราคาที่ชมรมกำหนด อย่างไรก็ตาม ด้วยราคาที่บรรดาสมาชิกของชมรมตกลงกันนี้จะทำให้ได้ราคาหน้าป้ายของแต่ละโรงงานไม่แตกต่างกันมากนักหรือใกล้เคียงกัน) โดยจะเป็นผลดีต่อทั้งทางด้านผู้ประกอบการเองในแง่ที่ว่าป้องกันไม่ให้บรรดาโรงงานสกัดด้วยตนเองต้องแบกภาระต้นทุนจากการแข่งขันดังกล่าวมากเกินไปจนเกินไปจากราคาที่สูงกว่าที่ควรจะเป็นในช่วงที่วัตถุดิบมีการขาดแคลน รวมทั้งอาจส่งผลดีต่อเกษตรกรโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีอำนาจการต่อรองราคาที่ดีรวมทั้งมักถูกเอาเปรียบราคาจากบรรดานายหน้าเสมอให้สามารถขายได้ในราคาที่ใกล้เคียงกับราคาในช่วงนั้นๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติมักพบว่าในบางสถานการณ์ซึ่งวัตถุดิบมีการขาดแคลนอย่างมาก มักพบว่า จะมีบางโรงสกัดซึ่งพยายามที่จะลอบเสนอราคาที่สูงกว่าราคาหน้าป้ายที่ได้ตกลงกันเพื่อที่จะแย่งวัตถุดิบเข้าโรงงาน และผลเสียที่ตามมา คือการสูงขึ้นของราคาของวัตถุดิบอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลกระทบต่อต้นทุนของโรงงานสกัดเอง ดังนั้น ในบางช่วงจึงมีการพบปะกันของบรรดาสมาชิกชมรมบ่อยครั้งมากขึ้น

²ผลกระทบจากปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ หรือ ปริมาณของผลปาล์มสดที่ปลูกไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงงานสกัด ทำให้ตลาดผลปาล์มสดมีการแข่งขันกันในด้านของการจัดซื้อวัตถุดิบสูง และส่งผลเสียโดยตรงต่อคุณภาพของวัตถุดิบที่รับซื้อ เช่น ในช่วงฤดูแล้งซึ่งวัตถุดิบมีการขาดแคลนและส่งผลให้ระดับราคาของผลปาล์มสดมีการขยับสูงขึ้น พบว่า เกษตรกรมักรีบตัดทะลายของผลปาล์มสดก่อนถึงช่วงที่เหมาะสมเพื่อเร่งนำมาขายกับทางกลุ่มของโรงสกัด ซึ่งต่างก็จะพากันรับซื้อวัตถุดิบดังกล่าว ทำให้เปอร์เซ็นต์ของน้ำมันในผลปาล์มสดที่เข้าสู่โรงงานต่ำลง นอกจากนี้แล้ว อีกปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เป็นผลมาจากการสูงขึ้นของราคาอันเป็นผลมาจากการแข่งขันเพื่อแย่งชิงวัตถุดิบ ได้แก่ ปัญหาคุณภาพวัตถุดิบที่รับซื้อผ่านทางนายหน้าคนกลางซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อโรงงานที่ไม่มีสวนของตนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากบรรดาโรงงานเหล่านี้จำเป็นต้องใช้วิธีการรับซื้อจากข้างนอกเป็นสำคัญ ในขณะที่บรรดานายหน้าคนกลางเหล่านี้จะใช้วิธีการรับซื้อรวบรวมจากบรรดาเกษตรกรรายย่อยหรือแม้แต่การจัดตั้งลานเทเพื่อเป็นศูนย์กลางการรับซื้อวัตถุดิบ จากนั้นได้มีการพยายามเอาเปรียบทางโรงสกัดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การรอมบ่ทะลายของปาล์มทะลายสดเพื่อบ่มให้ผลปาล์มแก่แล้วร่งก่อนที่จะนำมาขาย ในขณะที่ด้วยเทคโนโลยีการผลิตของโรงงานขนาดใหญ่ซึ่งมีการผลิตเป็นแบบมาตรฐานจะ

² จากการสัมภาษณ์คุณพิทยา สุคันธปรีดิ์, หัวหน้าสำนักงาน บริษัท ตรังน้ำมันปาล์ม จำกัด เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2541

สามารถสกัดทะเลลายของปาล์มสดได้ (โดยทั่วไปแล้ว ในการขนส่งจะมีผลปาล์มร่วงอยู่ที่ประมาณ 10% โดยประมาณ ในขณะที่ทางด้านของระดับราคาน้ำมัน พบว่า ราคาของปาล์มร่วงจะสูงกว่า ปาล์มทะเลลายอยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ 1 - 1.50 บาท จึงทำให้บรรดานายหน้าเหล่านี้จึงอาศัยช่องทางดังกล่าวเพื่อเอาเปรียบบรรดาโรงสกัดอยู่เสมอ) นอกจากนี้ยังอาจมีบางรายมีการนำไม้มาตีทะเลลายของปาล์มสดเพื่อให้ผลปาล์มร่วงแล้วนำมาขายต่อหรือแม้แต่การนำน้ำมันมารดส่วนของทะเลลายปาล์มเพื่อเพิ่มน้ำหนักของทะเลลายให้ได้ราคาขายที่ดีขึ้นก็ตาม ทั้งหมดนี้ได้ส่งผลให้คุณภาพของวัตถุดิบที่ทางโรงงานได้รับด้อยลงตั้งแต่ปริมาณของน้ำมันปาล์มที่ได้รับน้อยลงรวมไปถึงระดับของกรดไขมันอิสระที่สูงขึ้น จึงมักกลายมาเป็นปัญหาหนึ่งที่พบเสมอในช่วงฤดูที่ผลปาล์มมีการขาดแคลน อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์บรรดาโรงงานพบว่าได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการตั้งมาตรฐานของคุณภาพของวัตถุดิบที่ยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายในระดับหนึ่งโดยอาจทำโดยการอาศัยความเชื่อถือและการสุ่มเช็ค การกำหนดสัดส่วนโดยประมาณในการรับซื้อวัตถุดิบจากกลุ่มต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการรับซื้อจากบรรดานายหน้าเหล่านี้มากเกินไป เป็นต้น

สำหรับในส่วนของการซื้อขายในตลาดของน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์นั้น จากการสัมภาษณ์บรรดาผู้ผลิตพบว่า ภายหลังจากที่โรงสกัดผลิตน้ำมันปาล์มสกัดได้สำเร็จจะทำการกระจายผลผลิตที่ได้ไปยังโรงกลั่นต่างๆซึ่งตั้งอยู่บริเวณกรุงเทพและปริมณฑล โดยในการกระจายจะไม่ได้มีการกระจุกตัวที่แน่นอนไปที่โรงงานใดโรงงานหนึ่งหรือเขตใดเขตหนึ่งเป็นสำคัญ โดยทั้งนี้เกณฑ์สำคัญที่แต่ละโรงกลั่นใช้คือ ปริมาณรับซื้อน้ำมันปาล์มสกัดและระดับราคาที่ตกลงกันได้ ซึ่งในการซื้อขายแต่ละครั้งจะมีการโทรศัพท์เพื่อสอบถามราคาระหว่างกัน (ยกเว้นในบางโรงงานสกัดซึ่งมีโรงกลั่นบริสุทธิ์อยู่ในเครือของตน) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์การแข่งขันที่เกิดขึ้นในตลาดของน้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์พบว่ายังมีไม่มากนัก เนื่องจากในปัจจุบันอาจแยกสาเหตุไปได้ว่ามาจากจำนวนโรงกลั่นซึ่งยังมีไม่มากนัก อันเนื่องมาจากต้องใช้เงินลงทุนสูงอีกทั้งยังมีกำลังการผลิตโดยรวมที่มากเพียงพอต่อปริมาณของน้ำมันปาล์มสกัดรวมที่ผลิตได้ จึงทำให้ปริมาณการเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงกลั่นเป็นไปอย่างช้าๆและการแก่งแย่งวัตถุดิบไม่เกิดขึ้นมากนัก (ในกรณีของการพิจารณาตลาดรับซื้อน้ำมันปาล์มดิบจะแตกต่างจากกรณีของตลาดรับซื้อผลปาล์มสดซึ่งวัตถุดิบมักพบว่ามีขาดแคลนอยู่บ่อย ๆ จึงทำให้มีการแก่งแย่งกันอยู่เสมอๆแต่กลับพบว่าจำนวนของโรงงานสกัดขนาดใหญ่กลับมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง) อย่างไรก็ตาม ในการซื้อขายกันระหว่างโรงสกัดและโรงกลั่นที่ไม่ใช่บริษัทในเครือมักมีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าระยะสั้น (ราว 1-3 เดือน เพื่อเป็นการประกันความแน่นอนของปริมาณวัตถุดิบที่ป้อนเข้าโรงงาน อย่างไรก็ตาม ขนาดของปริมาณที่ทำสัญญากับทางโรงสกัดมักจะเป็นจำนวนที่ไม่สูงมากนัก เช่น ไม่เกิน 30% ของปริมาณน้ำมันปาล์มดิบทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจาก ปริมาณของวัตถุดิบผลปาล์มสดที่ปลูกได้รวมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในแต่ละช่วง ในขณะที่ลักษณะของการทำสัญญาจะเป็นการกำหนดราย

ละเอียดของการซื้อขายที่ได้ตกลงกันล่วงหน้า ดังนั้นหากราคามีการเปลี่ยนแปลงมากก็จะก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างมาก ตัวอย่างเช่น หากสัญญาซื้อขายทำไว้ที่ระดับราคา 26 บาทต่อกิโลกรัมผลปาล์มสด แต่ต่อมาผลปาล์มสดเกิดมีการออกผลอย่างมาก ทำให้ระดับราคาตลาดลงมาอยู่ที่ 24 บาทต่อกิโลกรัมผลปาล์มสด ในกรณีนี้ โรงสกัดก็จะได้เปรียบจากการขายผลปาล์มสดในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด ในขณะที่ทางโรงกลั่นเองก็จะเกิดความเสียหายจากการที่ต้องซื้อด้วยราคาที่สูงกว่าปกติ เป็นต้น หรือในกรณีที่ราคาของผลปาล์มสดต่ำลงก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทางโรงสกัดเช่นกัน จึงเป็นสาเหตุให้ปริมาณการซื้อขายส่วนใหญ่จะเป็นแบบธรรมดา (spot purchasing) โดยโรงงานกลั่นจะโทรศัพท์สั่งซื้อหรือโทรสารไปยังโรงสกัดในช่วงระยะเวลาที่ตกลงกัน เช่น 5 วันหรือ 1 สัปดาห์ แต่มักไม่เกิน 1 เดือน ในขณะที่การทำสัญญาล่วงหน้ามักทำในปริมาณที่ไม่สูงมากนัก

4.1.3 อุปสรรคที่กีดขวางในการเข้ามาของหน่วยผลิตรายใหม่ (Barrier to Entry)

จากการสำรวจ พบว่า อุตสาหกรรมสกัดน้ำมันปาล์มตลอดในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ได้มีการเพิ่มขึ้นของโรงงานสกัดโดยเฉพาะในส่วนของโรงงานสกัดขนาดใหญ่ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นเกือบทุกปี กล่าวคือ เพิ่มขึ้นจากเพียง 14 โรงงานในปี พ.ศ. 2535 เป็น 19 โรงงานในปี พ.ศ. 2540 ในขณะที่พบว่ากำลังการผลิตของหน่วยผลิตส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมมีขนาดของกำลังการผลิตที่ไม่แตกต่างกันมากนัก จึงน่าจะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงระดับการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การศึกษาถึงโครงสร้างของอุตสาหกรรมการสกัดน้ำมันปาล์มมีความชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาที่นี้จึงมีการมองไปถึงอุปสรรคที่กีดขวางในการเข้ามาของหน่วยผลิตรายใหม่ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อโครงสร้างการแข่งขันของอุตสาหกรรมดังกล่าว โดยปัจจัยเหล่านี้ได้แก่

(ก) ความแตกต่างในตัวผลิตภัณฑ์ (Product Differentiation)

ในการพิจารณาถึงคุณภาพของน้ำมันปาล์มนั้น พบว่าคุณสมบัติมาตรฐานที่ใช้ในการพิจารณาจะประกอบไปด้วยการพิจารณาถึง³กรดไขมันอิสระปริมาณน้ำและสิ่งระเหย สารที่ละลายอยู่ในน้ำมันและระดับค่าของไอโอดีน โดยไม่ว่าจะเป็นโรงสกัดประเภทใดก็ตาม ภายหลังจากขั้นตอนของการสกัด น้ำมันปาล์มดิบที่ได้จะต้องถูกนำมาตรวจสอบเพื่อวัดค่าเหล่านี้ (โดยทั่วไปแล้วพบว่า การตรวจสอบคุณภาพของน้ำมันดิบที่ได้จะถูกทำขึ้นทั้งด้านของโรงสกัดและทางด้านของผู้

³ น้ำมันปาล์มที่มีคุณภาพจะต้องมีคุณสมบัติมาตรฐาน 4 ประการ คือ (1) กรดไขมันอิสระไม่เกินร้อยละ 5 (2) น้ำและสิ่งระเหยไม่เกินไม่เกินร้อยละ 0.5 (3) สารที่มีละลายในน้ำมันไม่เกินร้อยละ 0.5 และ (4) ค่าไอโอดีนไม่เกินร้อยละ 51

รับซื้อหรือโรงกลั่นเพื่อประโยชน์ในการตั้งราคา (pricing) ตามคุณภาพของน้ำมันดิบที่ได้ ก่อนที่จะนำไปขายต่อยังโรงกลั่นหรืออุตสาหกรรมบางประเภทต่อไป

เมื่อพิจารณาแยกตามประเภทของน้ำมันปาล์มดิบที่ได้จากที่ได้ทราบมาเริ่มต้น เราพบว่า โรงงานในอุตสาหกรรมนี้ในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามเทคโนโลยีการแปรรูปของการแปลงวัตถุดิบผลปาล์มสดให้เป็นน้ำมันปาล์มดิบอันเป็นการแปรรูปเริ่มต้น โดยลักษณะของโรงงานประเภทแรกจะเป็นโรงงานแบบสักรวมหรือแบบหีบผสมซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่เกิดจากการดัดแปลงโรงงานหีบน้ำมันมะพร้าวโดยอาศัยเงินลงทุนที่ไม่มากนัก คือไม่เกิน 10 ล้านบาทและเทคโนโลยีการสกัดที่ไม่ซับซ้อน โดยโรงงานประเภทนี้จะใช้ผลปาล์มร่วงเป็นวัตถุดิบ โดยการนำผลปาล์มร่วงมาอย่างแล้วจึงหีบและกรองตามลำดับ ผลคือ น้ำมันดิบที่ได้จะมีลักษณะไหม้และฟอกสียากอันเนื่องมาจากความร้อนในขั้นตอนของการหีบและย่าง (น้ำมันดิบที่ได้จากโรงงานประเภทนี้ชาวบ้านจะเรียกกันว่าน้ำมันกระเทย คือเป็นน้ำมันดิบที่ได้จากผลและเมล็ดในผสมกัน) นอกจากนี้แล้ว ผลจากการย่างจะก่อให้เกิดเขม่าซึ่งทำให้น้ำมันสกปรกรวมไปถึงกรดไขมันอิสระที่สูงขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้คุณภาพของน้ำมันปาล์มมีคุณภาพเลวลงและมีผลต่อการนำไปกลั่นหรือการนำไปใช้ยังอุตสาหกรรมต่อเนื่องต่อไป โดยน้ำมันปาล์มดิบประเภทนี้จะเหมาะกับการนำไปใช้ในการผลิตลู่ ซึ่งมักไม่พื้ติดันต่อคุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบซึ่งนำมาเป็นวัตถุดิบ ด้วยเหตุนี้ผลจากความแตกต่างในตัวผลิตภัณฑ์จากโรงงานที่มีเทคนิคการผลิตที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้การแข่งขันกันระหว่างโรงสกัดในการขายน้ำมันปาล์มดิบจึงไม่รุนแรงนักอันเป็นผลโดยตรงจากคุณภาพน้ำมันปาล์มดิบที่สกัดออกมาแตกต่างกัน จึงทำให้น้ำมันดิบที่ได้จากโรงสกัดทั้งสองต่างมีตลาดเฉพาะของตน นอกจากนี้แล้วยังเป็นผลจากการที่ผลผลิตน้ำมันปาล์มดิบขณะนี้ยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ในประเทศอีกทางหนึ่ง

ในส่วนของโรงงานสกัดแบบมาตรฐานซึ่งเป็นโรงงานที่อยู่ในความสนใจของงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ซึ่งมีการใช้เครื่องจักรที่มีความทันสมัยกว่า จึงส่งผลต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมาก โดยในปัจจุบันขนาดของกำลังการผลิตของโรงงานขนาดใหญ่ในประเทศไทยจะอยู่ที่ 10-45 ตันปาล์มทะเลต่อชั่วโมง (มีบางโรงงานซึ่งกำลังจะทำการขยายเพิ่มเป็น 60 ตันปาล์มทะเลต่อชั่วโมง อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังอยู่ในช่วงของการดำเนินการ)

เนื่องจากการที่โรงงานสกัดขนาดใหญ่จะมีการใช้ปาล์มทั้งทะเลายเป็นวัตถุดิบโดยการส่งซื้อเป็นจำนวนมากๆซึ่งโดยทั่วไปแล้วเกษตรกรจะส่งมาขายในเวลาใกล้เคียงกับเวลาที่โรงงานกำหนดจึงทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่จะก่อให้เกิดกรดไขมันเกิดขึ้นได้ยากกว่าโรงงานสกัดขนาดเล็กซึ่งใช้ผลปาล์มร่วงเป็นวัตถุดิบ (ระดับของกรดไขมันจะเพิ่มสูงขึ้นภายหลังจากเมื่อมีการ

ตัดทะเลสาบออกจากต้น) นอกจากนี้แล้ว ความซับซ้อนในกระบวนการสกัดของโรงงานขนาดใหญ่เองก็ส่งผลต่อคุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบที่ได้เช่นกันไม่ว่าจะเป็นส่วนของเครื่องจักรที่เป็นเครื่องชนิดซึ่งทำหน้าที่แยกเปลือกนอกของปาล์มทะเลสาบออกจากส่วนที่เป็นเมล็ดโดยรวมไปถึงเส้นใยทะเลสาบเพื่อให้ง่ายต่อการหีบน้ำมันหรือส่วนที่เป็นเครื่องเหวี่ยงซึ่งทำหน้าที่แยกส่วนของน้ำและสิ่งสกปรกออกจากน้ำมันที่สกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ดังนั้นน้ำมันที่ได้จึงมีความสะอาดและคุณภาพที่ดีกว่า

อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาถึงประเด็นความแตกต่างของตัวน้ำมันปาล์มดิบของโรงงานขนาดใหญ่ด้วยกันเองแล้ว จากการสำรวจพบว่าการพิจารณาถึงคุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบในแต่ละโรงงานนั้นจะมีความแตกต่างกันน้อยมากจนไม่มีนัยสำคัญ ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่า มีสาเหตุมาจากการที่โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มดิบขนาดใหญ่ของประเทศไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่⁴ จะอาศัยการนำเข้าเครื่องจักรจากต่างประเทศแทบทั้งสิ้นโดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย (หรือมีบางส่วนซึ่งมาจากกลุ่มประเทศทางยุโรป) จึงทำให้เทคโนโลยีการสกัดน้ำมันปาล์มดิบไม่แตกต่างกันนัก อย่างไรก็ตาม คุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบอาจผันแปรไปได้บ้างจากสาเหตุปัจจัยอื่นๆ เช่น คุณภาพของวัตถุดิบ (ซึ่งอาจเป็นผลมาจากพันธุ์ของวัตถุดิบ ภัยธรรมชาติหรือฤดูกาล) อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว หากนับเป็นช่วงเวลาเดียวกันในแต่ละปีแล้ว คุณภาพของวัตถุดิบที่โรงงานแต่ละแห่งได้รับโดยทั่วไปแล้วในขณะหนึ่งมักใกล้เคียงกัน กล่าวคือหากเป็นช่วงฤดูฝนหรือช่วงที่อากาศชุ่มชื้น มีฝนตกชุก ปริมาณของผลปาล์มที่ได้จะมีการออกผลเป็นจำนวนมากอีกทั้งถึงเปอร์เซ็นต์น้ำมันในผลจะอยู่ในระดับสูงในขณะที่หากเป็นช่วงฤดูแล้ง ผลปาล์มก็จะมีจำนวนน้อยและเปอร์เซ็นต์น้ำมันที่ต่ำลงเช่นกัน ในขณะที่ทางโรงงานขนาดใหญ่ในปัจจุบัน พบว่าจากการพิจารณาลดส่วนการรับซื้อวัตถุดิบจากแหล่งสำคัญต่างๆ นั้นส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงผลผลิตวัตถุดิบจากทางเกษตรกรผู้ปลูกเป็นสำคัญ ในการแปรรูป ดังนั้น วัตถุดิบที่ได้จึงมักมีลักษณะและคุณภาพที่ใกล้เคียงกันในช่วงเวลาหนึ่งๆ (แม้ว่าในปัจจุบัน ปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่บรรดาโรงงานมักเผชิญอยู่คือ การรับซื้อวัตถุดิบจากนายหน้าซึ่งมักหาทางเอาเปรียบด้วยวิธีการต่างๆ อาทิเช่น การรวบรวมรับซื้อจากบรรดาเกษตรกรรายย่อยก่อนที่จะนำมาบ่มทิ้งช่วง การตีส่วนที่เป็นทะเลสาบเพื่อให้ผลปาล์มร่วงออกจากทะเลสาบ หรือแม้แต่การรดน้ำเพื่อเพิ่มน้ำหนักของทะเลสาบก็ตาม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการทำให้คุณภาพของผลปาล์มลดลง แต่อย่างไรก็ดี จากการสัมภาษณ์พบว่าบรรดาโรงงานขนาดใหญ่พบว่าจะมีฝ่ายจัดซื้อซึ่งคอยรับซื้อวัตถุดิบและตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้เหมือนกัน เพื่อให้ไม่ส่งผลต่อคุณภาพของน้ำมันปาล์มที่ได้) ดังนั้น จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ความแตกต่างกันของเทคโนโลยีการสกัดน้ำมันปาล์มของโรงงานระหว่างการผลิตแบบเก่ากับการผลิตแบบใหม่ จะส่งผล

⁴ จากการสำรวจพบว่ามีเพียงบริษัท หนองโพธิ์ปาล์ม จำกัดเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่มีการประกอบเครื่องจักรที่ใช้ในการสกัดขึ้นมาเองโดยอาศัยชิ้นส่วนภายในประเทศ ทำให้ค่าลงทุนเครื่องจักรต่ำมาก แม้ว่าความปลอดภัยจะต่ำกว่าก็ตาม

ต่อคุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบที่ได้รับและอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่แตกต่างกันต่อไปทันที ในขณะที่หากพิจารณาถึงคุณภาพของน้ำมันปาล์มดิบที่ได้รับจากโรงงานขนาดใหญ่ด้วยตัวเองซึ่งล้วนแล้วแต่มีขั้นตอนการผลิตที่ไม่แตกต่างกันมากนักแม้ว่าจะมีขนาดการลงทุนที่แตกต่างกันไปก็ตาม เราพบว่าผลิตภัณฑ์ที่ได้รับจะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันหรือสามารถทดแทนกันได้อย่างสมบูรณ์

(ข) ขนาดของการลงทุน

ในอุตสาหกรรมการสกัดน้ำมันปาล์ม เมื่อพิจารณาถึงขนาดของการลงทุนแล้วพบว่ามีขนาดแตกต่างกันไปตามขนาดของกำลังการผลิตเป็นสำคัญ โดยในปัจจุบันพบว่าในกรณีของโรงงานที่มีกระบวนการผลิตแบบเก่าซึ่งมักดัดแปลงมาจากโรงงานที่บะหมี่ จะมีการผลิตตั้งแต่ 120-60,000 ตันปาล์มทะเลายต่อปี โดยมูลค่าของเงินลงทุนจะมีขนาดตั้งแต่ 0.43-40 ล้านบาท ในขณะที่กรณีของโรงงานที่มีการผลิตเป็นแบบมาตรฐาน กลับพบว่าขนาดของการลงทุนจะอยู่ในระดับที่สูง โดย จากการสำรวจพบว่าโรงงานประเภทนี้มีมูลค่าการลงทุนมีขนาดแตกต่างกันไปตั้งแต่ 40-400 ล้านบาท โดยสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการที่ปัจจุบันโรงงานประเภทนี้ในประเทศไทยแทบทั้งหมดต้องนำเข้าเครื่องจักรที่ใช้ในการสกัดจากต่างประเทศเพื่อนำมาใช้ในการผลิตในเกือบทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นหม้อหนึ่งผลปาล์ม เครื่องย่อย เครื่องบีบปาล์ม ฯลฯ หรือแม้แต่การว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเพื่อถ่ายทอดความรู้ความชำนาญนับตั้งแต่การจัดตั้งโรงงาน การดูแลเครื่องจักรไปจนถึงการจัดการโรงงาน นอกจากนี้แล้วในกระบวนการสกัดน้ำมันปาล์มนั้นยังจำเป็นที่จะต้องอาศัยพื้นที่จำนวนมากในการรองรับน้ำเสียบางส่วน (ลักษณะของน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสกัดจะมีส่วนผสมของคราบไขมัน สิ่งสกปรก รวมไปถึงอุณหภูมิที่สูง) โดยในปัจจุบันนี้การบำบัดน้ำเสียที่โรงงานส่วนใหญ่เลือกปฏิบัติมักใช้วิธีการบำบัดแบบธรรมชาติซึ่งใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก⁵ อันยังส่งผลให้ขนาดของการลงทุนสูงมากขึ้นไปอีก จึงอาจกล่าวได้ว่า ขนาดของการลงทุนน่าจะเป็นอุปสรรคในระดับหนึ่งต่อการเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่

(ค) ประสบการณ์ในการทำธุรกิจ

การพิจารณาถึงอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดในแง่ของประสบการณ์ในการทำธุรกิจสกัดน้ำมันปาล์มในอุตสาหกรรมนี้ เราพบว่าเมื่อพิจารณาไปถึงระยะเวลาการดำเนินธุรกิจของบรรดาผู้ผลิตในอุตสาหกรรมนี้ พบว่ามีความแตกต่างหลากหลายไปตั้งแต่ 1 ปีไปจนถึง 23 ปี โดยในช่วง

⁵ ในความเป็นจริงวิธีการบำบัดน้ำเสียสามารถทำได้หลายวิธีตั้งแต่การเติมโซดาไฟเพื่อลดความเป็นกรด หรือการพักน้ำทิ้งไว้ แต่ปัจจุบันพบว่าโรงงานมักนิยมที่จะเลือกการบำบัดโดยเติมจุลินทรีย์บางประเภทหมักทิ้งไว้เพื่อย่อยสลายคราบไขมัน ซึ่งสามารถนำน้ำที่เหลือไปใช้เป็นปุ๋ยพืชสดได้ แต่มีข้อเสียคือ วิธีบำบัดดังกล่าวใช้พื้นที่มาก

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา มีผู้ผลิตรายใหม่ๆเกิดขึ้นมากถึง 9 โรงงานจากจำนวนผู้ผลิตเดิม และยังมีแนวโน้มที่จะมีผู้ผลิตเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจไม่ใช่เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคกีดขวางการเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่มากนัก ทั้งนี้อาจอธิบายสาเหตุได้ว่า เทคโนโลยีที่โรงงานขนาดใหญ่ใช้อยู่ในปัจจุบันนำเข้ามาจากต่างประเทศแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นแหล่งผลิตน้ำมันปาล์มของโลก ดังนั้น หากทางด้านของผู้ผลิตหรือเจ้าของกิจการเองมีความพร้อมทางด้านอื่นๆโดยเฉพาะความพร้อมทางด้านของเงินทุนด้วยแล้วก็จะสามารถสร้างความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีให้ทัดเทียมกับโรงงานอื่น ๆ ได้เช่นกันนับตั้งแต่การว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศให้เข้ามามีส่วนในการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญ นับตั้งแต่การจัดการก่อตั้งโรงงานและติดตั้งเครื่องจักรสกัดน้ำมันปาล์มไปจนถึงเรื่องของการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน ซึ่งในปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่าในโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มขนาดใหญ่ที่เพิ่งก่อตั้งขึ้น บุคลากรที่เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการในระดับสูงล้วนแล้วแต่มีประสบการณ์จากการทำธุรกิจประเภทนี้มาก่อนทั้งสิ้น โดยมีทั้งกรณีของการกำหนดตัวผู้บริหารระดับสูงเป็นชาวต่างประเทศ การซื้อตัวผู้บริหารจากที่อื่นหรือแม้แต่เป็นการจัดตั้งโรงงานจากการลงทุนเพิ่มเติมของตัวผู้บริหารเอง

4.2 ผลกระทบจากนโยบายของภาครัฐ

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มให้มีความเข้มแข็งนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่ภาครัฐจะเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแล รวมถึงการออกนโยบายที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม กรณีของประเทศไทยนั้น พบว่าตลอดช่วงที่ผ่านมา ในบางนโยบายของภาครัฐค่อนข้างไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในหลายนโยบาย เช่น นโยบายการส่งเสริมของภาครัฐ (Promotion scheme) โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 โดยการอนุมัติของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการสกัดน้ำมันปาล์มดิบ ซึ่งมีการให้สิทธิพิเศษแก่บริษัทซึ่งทำการสกัดแบบมาตรฐาน ซึ่งมีการให้บริษัทได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิเป็นระยะเวลา 8 ปีนับตั้งแต่วันเริ่มมีรายได้จากการประกอบกิจการ รวมไปถึงการได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้รับจากการลงทุนในอัตราร้อยละ 50 ของอัตราปกติซึ่งมีกำหนด 5 ปีนับจากวันที่พ้นกำหนดที่ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล ฯลฯ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการที่จะจูงใจให้บรรดาโรงงานสกัดขนาดเล็กซึ่งมีรูปแบบการสกัดเป็นแบบหีบผลมหรือรวมเมล็ดในให้หันมามีการปรับตัวมาเป็นแบบมาตรฐานซึ่งให้คุณภาพของน้ำมันปาล์มที่ดี รวมทั้งจูงใจให้มีการเข้ามาทำการผลิตเพิ่มของผู้ผลิตรายใหม่ นอกจากนี้แล้ว การที่ผลปาล์มสดเป็นพืชผลเกษตรกรรมที่ผลผลิตได้รับผลจากฤดูกาล (Seasonal factor) เป็นสำคัญ กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝน พบว่าผลปาล์มสดจะมีการออกผลเป็นจำนวนมาก และสามารถป้อนเข้าสู่โรงงานได้อย่างเพียง

พอ และทำให้การทำการผลิตของธุรกิจเดิมที่อยู่ในอุตสาหกรรมยังคงสามารถที่จะมีกำไรมากเพียงพอที่จะชดเชยต้นทุนที่เกิดขึ้นจากภาวะกำลังการผลิตส่วนเกินในช่วงที่เป็นฤดูแล้ง หรือมีกำไรส่วนเกิน (Extra profit) ตลอดช่วงปีที่ทำการผลิต (อ่านรายละเอียดทฤษฎีที่อธิบายถึงสาเหตุที่มีการเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่ทั้งที่มีภาวะกำลังการผลิตส่วนเกินในอุตสาหกรรมได้ในบทที่ 5) รวมถึงการที่อุปสรรคของการเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่ในอุตสาหกรรมมีไม่มากนัก (อ่านรายละเอียดได้จากอุปสรรคในการเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่) ไม่ว่าจะเป็นด้านของเทคโนโลยีในการผลิต ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ หรือประสบการณ์ในการทำธุรกิจ ฯลฯ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา มีผู้ผลิตรายใหม่ๆเกิดขึ้นมากถึง 9 โรงงานจากจำนวนผู้ผลิตเดิม และยังมีแนวโน้มที่จะมีผู้ผลิตเข้ามาอยู่เรื่อยๆ

ผลสืบเนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจการพัฒนาอุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันอย่างเพียงพอ และการขาดความร่วมมือของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาอุตสาหกรรม ได้ส่งผลให้ต้นทุนของการผลิตน้ำมันปาล์มทั้งระบบโดยรวมสูงขึ้น กล่าวคือ การที่กำลังการผลิตรวมของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มเพิ่มสูงขึ้นโดยเป็นผลบางส่วนจากการสนับสนุนโดยหน่วยงานของภาครัฐผ่านกระทรวงอุตสาหกรรมและคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ในขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านของการส่งเสริมให้มีการปลูกปาล์มเพิ่มขึ้นกลับไม่สามารถที่จะดำเนินนโยบายให้ไปตามเป้าหมายและเกษตรกรขาดความรู้และความเอาใจใส่ที่จะปรับปรุงคุณภาพของผลปาล์มสดให้มีคุณภาพ⁶ (ตารางที่ 4.3) โดยผลจากการประเมินปริมาณการผลิตปาล์มน้ำมันทั่วประเทศ พบว่าปริมาณผลผลิตที่ได้ลดลงจากเดิม (สมาคมปาล์มน้ำมันและน้ำมันปาล์มในประเทศไทย, 2541) รวมทั้งอัตราน้ำมันเฉลี่ยที่ได้รับในปี พ.ศ. 2541 ก็ยังต่ำกว่าปี พ.ศ. 2540 เช่นกัน (อัตราน้ำมันเฉลี่ยปี พ.ศ. 2541 อยู่ที่ 16.69% ซึ่งต่ำกว่าในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งอยู่ที่ 18.07%)

ผลจากข้อจำกัดด้านปริมาณวัตถุดิบและอัตราการให้น้ำมันที่ลดลง ทำให้เกิดการแย่งผลปาล์มสดระหว่างโรงงานสกัดน้ำมันปาล์ม โดยการแข่งขันกันให้ราคาสูง ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดผลกระทบเรื่องต้นทุนวัตถุดิบของโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มแล้ว ยังมีผลกระทบไปถึงราคาน้ำมันพืชบริสุทธิ์ขายปลีกอีกด้วย นอกจากนั้นแล้ว การที่เกษตรกรได้รับราคาผลปาล์มสดที่สูงขึ้นนี้ ยังมีผลให้เกษตรกรบางรายรีบตัดผลปาล์มที่อ่อนเกินไปมาขายให้โรงงานสกัด ทำให้มีผลกระทบต่อปริมาณการผลิตและต้นทุนที่สูงขึ้นไปอีกจนเกี่ยวพันต่อการสูงขึ้นของราคาน้ำมันปาล์มจนกระทบต่อปัญหาค่าครองชีพของผู้บริโภค ปัญหาขาดสภาพคล่องของผู้ค้าและผู้ประกอบการ ยังผลให้ปริมาณความต้องการน้ำมันปาล์มของตลาดในปี พ.ศ. 2541 ลดลงจากปีที่ผ่านมาประมาณ

⁶ จากการสัมภาษณ์ “โครงการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแบบครบวงจร” เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2543 โดยผู้ประกอบการ

ตารางที่ 4.3 : เปรียบเทียบปริมาณผลปาล์มสดและปริมาณน้ำมันปาล์มดิบ

หน่วย : ตัน

เดือน	ปริมาณผลปาล์มสด		ปริมาณน้ำมันปาล์มดิบ	
	2540	2541	2540	2541
มกราคม	101,147	161,070	19,349	28,475
กุมภาพันธ์	146,332	177,725	24,423	29,271
มีนาคม	215,669	221,404	37,347	32,833
เมษายน	215,774	213,268	37,921	30,639
พฤษภาคม	204,302	201,127	36,629	29,595
มิถุนายน	197,925	194,258	34,060	32,153
กรกฎาคม	205,629	198,637	38,094	37,641
สิงหาคม	233,198	201,833	40,681	37,108
กันยายน	284,814	157,268	52,487	28,557
ตุลาคม	272,167	143,976	51,276	24,793
พฤศจิกายน	233,486	131,352	43,668	22,984
ธันวาคม	177,482		33,861	
รวม	2,487,955	2,001,918	449,796	334,049

ที่มา : สมาคมปาล์มน้ำมันและน้ำมันปาล์มประเทศไทย

13-18% และความต้องการเฉลี่ยลดลงจาก 45,000 ตัน/เดือน เหลือราว 37,000 ตัน/เดือน

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มในประเทศไทย ถือว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้น คือ เพียงราว 50 ปี ส่งผลให้ตลอดช่วงที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน บทบาทของภาครัฐที่มีต่ออุตสาหกรรมเป็นไปในลักษณะของการคุ้มครอง (Protection) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับอุตสาหกรรมมากกว่าที่จะปล่อยให้เป็นไปตามกลไกของตลาด (Market system) โดยนโยบายที่เห็นได้ชัดถึงการคุ้มครองของภาครัฐ อาจได้แก่ นโยบายการประกันราคาผลปาล์มและการดำเนินนโยบายตั้งกำแพงภาษีและควบคุมการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันปาล์มเพื่อปกป้องผู้ผลิตในประเทศ

สำหรับนโยบายประกันราคาน้ำมันมีเป้าหมายสำคัญ คือ การรักษาเสถียรภาพของราคาผลปาล์มสดให้มีความสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยในการกำหนดราคาผลปาล์มสด (Pricing) นั้นจะดำเนินการร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ โรงสกัด โรงกลั่น และกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ (ภาครัฐ) โดยให้เกษตรกรที่เข้าร่วมการประกันราคาแสดงความจำนงต่อทางราชการ อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงสกัด พบว่าแทบทุกรายล้วนไม่เห็นด้วยกับการออกนโยบายดังกล่าว เช่น คุณชัยสิทธิ์⁷ ได้ให้ความเห็นโยงไปถึงการที่ในอุตสาหกรรมนี้ไม่สามารถที่จะทำ Contract Farming ขึ้นได้ เนื่องจากขาดที่ความเชื่อถือในคู่สัญญา กล่าวคือ การทำสัญญาลักษณะดังกล่าว จะเกี่ยวข้องกับการได้เสียประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสมอเมื่อราคามีการเปลี่ยนแปลง ขณะในขณะที่ราคาของผลปาล์มสดในแต่ละช่วงจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การตกลงซื้อขายจึงถูกกำหนดโดยกลไกของตลาดแทน ซึ่งราคาที่เกิดขึ้นจะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของโรงงานสกัดในแต่ละช่วงกับปริมาณผลผลิตที่ได้รับ (รวมถึงคุณภาพของปาล์มทะเลลายสด) แต่จากการที่ภาครัฐขาดความเข้าใจถึงสภาวะดังกล่าว ผลคือ นโยบายดังกล่าวขาดประสิทธิผลคือ ไม่สามารถควบคุมราคาให้เป็นไปตามนโยบายได้ กล่าวคือราคาที่มีการซื้อขายจริงในหลายครั้งจะแตกต่างจากราคาประกันที่กำหนดขึ้นตามสภาพตลาดในขณะนั้น นอกจากนี้แล้วผู้ประกอบการหลายรายได้ให้ความเห็นในลักษณะเดียวกันว่า การแทรกแซงดังกล่าวทำได้สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น การคุมราคาโดยไม่คำนึงถึงเปอร์เซ็นต์น้ำมันของผลปาล์มสดในแต่ละช่วง ส่งผลให้โรงสกัดซึ่งรับซื้อผลปาล์มสดจากเกษตรกรมีต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้นกว่าราคาที่เป็นจริง รวมไปถึงการออกนโยบายในหลายครั้งไม่ทันท่วงทีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และบางครั้งยังมีเรื่องของการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง

ผลจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการประกันราคาดังกล่าว ถือเป็นการบิดเบือนกลไกตลาดซึ่งอาจส่งผลเสียโดยรวมต่ออุตสาหกรรม โดยทำให้อุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มไม่พัฒนาเท่าที่ควร กล่าวคือ การที่ราคาผลปาล์มสดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ปริมาณผลผลิต ฤดูกาล เปอร์เซ็นต์น้ำมัน น้ำมันของทะเลลายปาล์มสดและความต้องการของผู้ใช้หรือโรงงาน ขณะที่การที่เกษตรกรหรือกลุ่มผู้ปลูกปาล์มได้รับราคาผลผลิตสูงกว่าที่ควรจะเป็น ผลเสียที่ตามมา คือ มีความต้องการปลูกปาล์มสดสูงโดยมุ่งเน้นไปที่ปริมาณมากกว่าที่จะมองไปที่การพัฒนาผลปาล์มสดให้มีคุณภาพดี (ให้เปอร์เซ็นต์น้ำมันที่สูง) และอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ในช่วงที่ผ่านมามีการปลูกปาล์มสดในพื้นที่ไม่เหมาะสมเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงพันธุ์ที่ปลูกมีคุณภาพต่ำซึ่งเป็นภาระกับทางโรงสกัดและโรงกลั่นต่อไป ดังนั้นแล้ว สิ่งที่ภาครัฐพึงกระทำในการแก้ปัญหาราคาดังกล่าวอย่างแท้จริง คือ หันมาให้ความสนใจกับการทำการวิจัยและพัฒนา (R&D) ตั้งแต่ขั้นต้นน้ำ โดย

⁷ ผู้ประกอบการ บริษัท ทูทองเกษตรกรรมน้ำมันปาล์ม จำกัด

การปรับปรุงพันธุ์ที่มีคุณภาพสูง สามารถให้ผลผลิตสูงและเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของ ประเทศ รวมไปถึงการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพืชชนิดนี้ด้วย เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเป็นระบบ

สำหรับในระดับประเทศนั้น ผลจากการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศด้วยนโยบาย การตั้งกำแพงภาษีและห้ามการนำเข้าน้ำมันปาล์มของประเทศไทย (Protectionism) ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2528 ทำให้ผู้บริโภคต้องซื้อน้ำมันปาล์มจากภายในประเทศเพียงอย่างเดียว ยก เว้นช่วงที่เกิดความขาดแคลนเท่านั้นจึงจะนำเข้าจากต่างประเทศ ได้ส่งผลต่ออุปสงค์และอุปทาน ของน้ำมันปาล์ม โดยส่งผลให้ปริมาณอุปทานไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ในประเทศ ทำให้โรง งานต้องแข่งขันกันให้ราคาซื้อผลปาล์มสดโดยเฉพาะในช่วงฤดูที่ขาดแคลน (อย่างไรก็ดี ในช่วง ที่ปริมาณผลปาล์มมีออกมาเกินความต้องการในช่วงเวลานั้น โรงงานสกัดก็จะเป็นผู้มีอำนาจใน การกำหนดราคาซื้อ และส่งผลให้ราคาผลปาล์มต่ำลง ทั้งนี้เป็นผลจากธรรมชาติของผลปาล์มที่ เมื่อสุกแล้วจะต้องรีบนำเข้าสู่โรงงานสกัด) และส่งผลให้ต้นทุนการผลิตน้ำมันปาล์มต่อหน่วยของ ไทยสูง และทำให้ราคาขายของน้ำมันปาล์มภายในประเทศสูงตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงภาพรวมของผลจากการคุ้มครองของภาครัฐนั้น พบว่ากลับ ช่วยให้กลุ่มผู้ผลิตทั้งระบบสามารถอยู่ได้ กล่าวคือ หากขาดการคุ้มครองของภาครัฐดังกล่าว เช่น การเปิดตลาดน้ำมันปาล์มภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียนโดยมีการลดลงของอัตราภาษีตามข้อตกลง ที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การทะลักเข้าของน้ำมันปาล์มดิบจากประเทศมาเลเซียซึ่งมีราคาถูก กว่า ส่งผลให้ราคาน้ำมันปาล์มดิบภายในประเทศถูกลง (ตารางที่ 3.25) และส่งผลกระทบต่อ โรงงานสกัดน้ำมันปาล์มโดยเฉพาะในรายที่ไม่มีสวนของตนเอง นอกจากนี้แล้ว ผลจากการที่เกษตรกร ที่ปลูกปาล์มมีจำนวนลดลง อาจทำให้โรงงานสกัดต้องซื้อวัตถุดิบในราคาที่สูง ส่งผลให้ต้นทุนสูง กว่าราคาน้ำมันปาล์มดิบที่นำเข้าจากต่างประเทศและต้องเลิกกิจการในที่สุด ดังนั้นแล้ว สำหรับ สภาพการณ์ปัจจุบันของประเทศไทยซึ่งประสิทธิภาพการผลิตยังอยู่ในระดับที่ไม่สามารถแข่งขัน กับต่างประเทศได้นั้น อาจกล่าวได้ว่าการคุ้มครอง (Protectionism) ผู้ผลิตในประเทศยังคงมีความ จำเป็นอยู่อย่างน้อยอีกระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้อุตสาหกรรมสามารถพัฒนาประสิทธิภาพให้เข้มแข็ง ขึ้น